

Мукачівський державний університет
Факультет туризму і готельно-ресторанного бізнесу
Кафедра туризму і географії

Дипломна робота

магістра

на тему:

**«ІНКЛЮЗИВНИЙ ТУРИЗМ: МІЖНАРОДНИЙ І НАЦІОНАЛЬНИЙ
ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ**

Виконав: студент 2 курсу, групи Тм – 2
спеціальності 242 «Туризм»

Полажинець А.М.

Керівник: доц., к.е.н. Дем'ян Я.Ю.

Рецензент: проф., д.е.н. Черничко Т.В.

Мукачево – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ.....	7
1.1. Сучасні підходи до визначення поняття інклюзивного туризму.....	7
1.2. Потреби людей з обмеженими можливостями та їх нормативно- правове забезпечення.....	16
1.3. Специфіка туризму для людей з обмеженими можливостями.....	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРІВ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ.....	24
2.1. Природно-ресурсний потенціал України як складова розвитку інклюзивного туризму.....	24
2.2. Особливості інфраструктурного забезпечення для людей з обмеженими можливостями.....	29
2.3. Інтернет-ресурси для людей з обмеженими можливостями.....	39
2.4. Зарубіжний досвід розвитку туризму для неповносправних, та його інтерпретація в Україні.....	42
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ.....	53
3.1. Проблеми організації інклюзивного туризму в Україні та основні напрями їх вирішення.....	53
3.2. Основні умови комфортності людей з обмеженими можливостями у рекреаційному середовищі.	58
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Із розвитком суспільства зростає інтерес до питання інклюзії, як соціокультурного явища. Особи з інвалідністю в нашій державі часто не мають можливості вийти на вулицю, остерігаючись співчутливих поглядів і бар'єрів, які переслідуватимуть їх на кожному кроці. Внаслідок помилкової соціальної політики, що орієнтована виключно на «здорове» населення, структура виробництва і побуту, культури і дозвілля, соціальних послуг в Україні залишається непристосованою до потреб людей з інвалідністю.

Культура і дозвілля є одними з найважливіших форм соціальної реабілітації й соціальної адаптації людини до умов зовнішнього середовища, єдиним шансом на вихід з ізоляції. Важливу роль у процесі культурного пізнання завжди відігравав туризм.

Для людини без фізичних обмежень туризм – це пізнання і оздоровлення одночасно, а для людини з інвалідністю – це не лише пізнання, а і ефективний метод реабілітації й суспільної інтеграції. Дослідження показали, що особи з інвалідністю значною мірою зацікавлені у впровадженні засад інклюзивного туризму або його складників у життя людей з обмеженими можливостями.

Слово «туризм» зазвичай асоціюють зі здоровими та міцними людьми з наплічниками. Починаючи зі школи, де організовують екскурсії цікавими місцями, закінчуючи турами Європою та екзотичними країнами, туризм вважають справою фізично сильних людей. Однак існує таке поняття, як туризм осіб із особливими потребами.

Туризм впливає на фізичне, психологічне та моральне оздоровлення людей з особливими потребами, утворює середовище повноцінного спілкування, позбавляє відчуття неповноцінності, допомагаючи інтегруватися в суспільство і надаючи можливості для розвитку особистості.

Пізнання історії, культури, життя інших народів несе в собі значний гуманітарний потенціал, збагачує людину, розширює світогляд. Гуманітарне

значення туризму не лише в його пізнанні, а й в інтелектуально-виховному впливі.

На туристичних ринках багатьох країн світу відбуваються значні зміни: до загального туристичного простору залучені люди з інвалідністю, а розробка спеціальних туристичних програм з урахуванням доступності для цієї категорії туристів створює рівні можливості для реалізації прав кожної людини на відпочинок. Туризм для такої категорії людей у нашій країні є порівняно новим напрямом діяльності, його соціальна значимість зумовлена, зокрема, тим, що кількість осіб із різними видами інвалідності зростає.

За даними Міністерства соціальної політики, в Україні станом на 1 січня 2015 р. загальна чисельність людей з інвалідністю (без урахування тимчасово окупованих територій Криму та м. Севастополя) становила 2 568 532 особи (або 5,98% у загальній структурі постійного населення країни (42,9 млн. осіб), зокрема: людей з інвалідністю I групи – 251 833 особи, людей з інвалідністю II групи – 915 891 особа, людей з інвалідністю III групи – 1 249 683 особи, дітей з інвалідністю – 151 125 осіб (44% дівчата, 56% хлопчики) [71].

У світі чисельність інвалідів дещо варіюється за різними даними. Згідно з дослідженнями, проведеними Всесвітньою організацією охорони здоров'я, у світі близько 1 млрд. інвалідів [71].

Організація відпочинку і дозвілля для неповносправних людей як масового явища розпочалася у 50-х роках ХХ ст., що було зумовлено актуалізацією питань прав людини й усвідомлення цілісності суспільства. Згідно даних ООН у світі 10 % населення є неповносправне. Оскільки розвиток туризму є пріоритетною галуззю господарства, то сфера послуг повинна розвиватись і задовольняти усі потреби споживачів – туристів, зокрема такої категорії, як неповносправні. Зробити спробу заповнити вакуум знань і досвіду щодо організації туристичних послуг для неповносправних осіб є надзвичайно важливою і нагальною потребою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Частково, вивченням питань організації туризму для неповносправних займались О. Волошинський, М.

Сварник, Л. Жирак, специфіці обслуговування цієї категорії населення присвячені праці В. Монастирського, Сварник М., Грибальський Я., Войтюк Ю. та ін. Окремі аспекти туризму для людей з інвалідністю були предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема О. Анікеєвої, А. Ахметшина, А. Бавельського, А. Бастрикіної, Волошинського, В. Горбацьо, Я. Грибальського, С. Дарсі, Л. Жирак, Г. Зоріна, Е. Лиханос, Т. Скальської, М. Сварника, Д. Смирнової, К. Яковлевої, О. Топалової та ін.

Вивчення геопросторових закономірностей поведінки людини у процесі рекреаційної діяльності, розміщення природних рекреаційних об'єктів, рекреаційно-туристичних ресурсів і дестинацій, геопросторових аспектів розвитку ринку туристичних послуг, механізму та закономірностей його функціонування і територіальної організації на різних ієрархічних рівнях, пов'язано з іменами таких науковців як: О.О. Бейдик, О.О. Любіцева, М.В. Багров, Т.І. Божко, М.П. Крачило, М.С. Мироненко, О.О. Мінц, Л.І. Мухіна, Є.В. Панкова, І.І. Пірожник, М.М. Поколодна, С.І. Попович, В.П. Руденко, В.І. Стафійчук, А.В. Твердохлебов, П.Т. Тронько, Н.В. Фоменко та ін.

Останні публікації дають змогу зробити висновок про існування позитивних тенденцій у розвитку туризму для неповносправних в Україні. Незважаючи на наявність розробок як теоретичного, так і науково-практичного характеру, залишаються недостатньо вивченими питання розвитку туризму для людей з обмеженими можливостями в Україні.

Метою дослідження є конкретизація досвіду розвитку інклюзивного туризму у міжнародній і національній площині. Відповідно до виділеної мети нами окреслені наступні **завдання дослідження**:

1. Вивчення сучасних підходів до визначення понять інклюзивного туризму.
2. Ідентифікація потреб людей з обмеженими можливостями та їх нормативно-правове забезпечення.
3. Ідентифікація специфіки туризму для людей з обмеженими можливостями.

4. Вивчення природно-ресурсного потенціалу України як складової розвитку інклюзивного туризму.

5. Дослідження особливостей інфраструктурного забезпечення для людей з обмеженими можливостями.

6. Опис інтернет-ресурсів для людей з обмеженими можливостями.

7. Опис зарубіжного досвіду розвитку туризму для неповносправних, та його інтерпретація в Україні.

8. Вивчення проблем організації інклюзивного туризму в Україні та основні напрями їх вирішення.

9. Ідентифікація основних умов комфортності людей з обмеженими можливостями у рекреаційному середовищі.

Предмет дослідження: досвід зарубіжних країн в організації турів людей з обмеженими можливостями.

Об'єкт дослідження: організація і технологія туристичного обслуговування людей з обмеженими можливостями.

Методи дослідження: аналіз, зіставлення, систематизація, порівняння та узагальнення наукових джерел, щодо проблем дослідження з метою відбору та осмислення фактичного матеріалу.

Практична цінність дослідження полягає у формуванні стратегії підвищення доступності міста для людей з особливими потребами, з метою забезпечення для них змоги подорожувати. При цьому рекомендації, викладені в дослідженнях можуть сформувати наукову базу, яка навчить екскурсоводів працювати з різними категоріями туристів. Не варто чекати, що світ зміниться сам, ми повинні його змінювати за допомогою своїх знань та бажань.

Структура роботи. Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши різні джерела інформації, робимо висновок, що, говорячи про туризм для інвалідів, за кордоном найбільш часто вживають такі поняття: «доступний туризм» (accessible tourism), «туризм для усіх» (tourism for all), «безбар'єрний туризм», «туризм для людей з обмеженими можливостями». Враховуючи семантичні особливості мови, вищевказані терміни мають різні смислові відтінки, а тому їх не завжди можна вважати тотожними.

Туризм є інноваційною формою реабілітації людей з обмеженими можливостями та включає в себе як пізнавальний процес, так і можливість повноцінної соціалізації. Процес цей взаємовигідний – всі люди потребують спілкування, підтримки (іноколи людина з інвалідністю своїм прагненням до життя, волею, може надихнути здорову людину до кращого сприйняття і осмисленого прожиття кожної хвилини життя). Соціальна та психологічна реабілітація надасть особі з інвалідністю змогу змінити соціальну роль в суспільстві, оволодіти технологіями ефективного функціонування в різних умовах перебування, соціально активізуватися в процесі туристичних заходів, трансформувати свій світогляд, розвинути діяльність на самообслуговування і догляд за собою та організувати побут в умовах навколишнього середовища, оволодіти новими знаннями, вміннями та навичками.

Туризм створює середовище повноцінного спілкування, в якому людина взаємодіє з різними людьми, встановлює соціальні контакти і має можливість виконувати різні соціальні ролі. Туризм – це альтернатива соціальної ізоляції, що деструктивно впливає на здоров'я і психіку. Соціальна ізоляція значно знижує життєві можливості, є причиною пригнічення, стресу тощо. Через туризм здійснюється терапія і профілактика психосоматичних захворювань. Такі подорожі не лише дозволяють урізноманітнити життя людей інвалідністю, але й покращують якість і, як наслідок, сприяють довголіттю.

Створення умов для забезпечення доступності туристичних послуг інвалідам виходить сьогодні на одне з перших місць у системі стратегічних цілей розвитку туризму багатьох країн. У зв'язку з цим теоретичні та методичні

проблеми туризму для людей з інвалідністю усе активніше розглядаються дослідниками.

Для ефективного використання туризму для людей з особливими потребами необхідно дотримуватися деяких правил і умов: вид туризму добирається залежно від порушених функцій і відповідно до індивідуальної програми реабілітації; також необхідно враховувати персональний інтерес, бажання, фінансові можливості, місце проживання (місто або сільська місцевість), очікувані реабілітаційні результати; туризм повинен бути безпечним для туристів і оточення. Туристична діяльність обов'язково передбачає огляд визначних пам'яток. Турист повинен мати деяку фізичну підготовку, готовність долати труднощі психологічного характеру і погодні умови; включення в соціум, впевненість в собі, активність у проведенні дозвілля, уявне знищення кордонів, навички та вміння активного побудови свого життя, адекватна поведінка – ось критерії успішного процесу інтеграції в суспільство людей з обмеженими фізичними можливостями.

Підхід до вирішення проблем людей з інвалідністю повинен бути комплексним і відбуватись на державному рівні. Адже все частіше люди з обмеженими можливостями говорять про задоволення своїх прав і потреб. І це не тільки право на освіту чи охорону здоров'я. Мова також і про розвиток особистості, хобі, туризм. Але основна частина сфери послуг є непридатною для користування людьми з вадами здоров'я. Зокрема це стосується і сфери туризму.

Інтенсивний розвиток рекреаційного туризму, розрахованого на людей з обмеженими фізичними можливостями (інклюзивний туризм), почався близько 10 років тому. В основному це пов'язано з тим, що європейці активно користуються своїми правами та свободами. А за рахунок цього туристична галузь отримала нову величезну групу туристів, які мають бажання подорожувати. Наразі найбільша кількість туристичних фірм, які надають послуги людям з різними фізичними вадами, зосереджена в країнах, де інфраструктура для туристів розвинена на дуже високому рівні. В основному,

це США та країни Європи. І саме серед європейських туристів найбільший відсоток людей з особливими потребами, які подорожують.

На жаль, в Україні ситуація складається не так позитивно. Наразі великий відсоток людей з обмеженими можливостями виявляє бажання подорожувати. Проте не кожен має фінансову можливість для цього. Також не всі бажаючі можуть подорожувати без супроводу. А туроператори не здатні запропонувати відповідний продукт для таких людей через його банальну відсутність на українському ринку турпослуг. Великі труднощі викликає й те, що часто в Україні людям з обмеженими можливостями доводиться виборювати ті права, які для звичайних людей взагалі не становлять проблеми. І тут вже не до подорожей.

Наразі внутрішній інклюзивний туризм в Україні дуже проблематичний. Перш за все, на державному рівні повинен бути комплексний підхід, загальна програма з планування розвитку цього напрямку. Адже самостійно турфірми не в змозі вирішити питання доступності міста для людей з особливими потребами. Серед основних проблем, які ця програма повинна вирішувати, наступні: проблема з безперешкодним пересуванням вулицями; відсутність відповідно обладнаних транспортних засобів, не лише громадського, а й міжміського; значний брак спеціально підготовлених кадрів у сфері послуг; недоступність закладів громадського харчування та соціокультурних об'єктів; брака адаптованих вбиралень у громадських місцях.

Туризм для неповносправних реалізувати непросто. Це зумовлено труднощами, які самостійно не можуть подолати ні туристичні фірми, ні готелі, ні екскурсоводи. Треба пропагувати ідею доступності міста та підходити до її реалізації комплексно. Тільки у такому разі туристи з особливими потребами матимуть змогу подорожувати. Екскурсоводи повинні вміти працювати з різними категоріями туристів. Не варто чекати, що світ зміниться сам, ми повинні його змінювати за допомогою своїх знань та бажань.

Розвивати соціальний туризм – означає допомогти людям з особливими потребами вийти з важкого душевного стану, побороти біду, повернутися до

активного життя, зрозуміти, що в цій боротьбі вони не самі.

Треба реалізовувати соціальну адаптацію та реабілітацію людей з обмеженими особливими потребами, проводячи екскурсії культурними та історичними місцями, розробляючи та пристосовуючи для таких осіб окремі маршрути.

Розвиток туризму для людей з особливими потребами, розробка туристичних програм з урахуванням доступності для неповносправних осіб – усе це створює рівні можливості для реалізації права на відпочинок кожної людини.

Суспільство має сприяти здійсненню бажань багатьох людей з особливими потребами. Намагання жити якісно та цікаво не повинно вмирати у людині, а навпаки, – розвиватися, в такий спосіб сприяючи зміцненню соціальних основ правового суспільства і, щонайголовніше, віри у себе.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>